

Biblioteka
POSEBNA IZDANJA

Urednik
Zoran Bognar

Sonja Lapatanov

Mlečni put okeana

Putopisi iz Indonezije

DERETA
2014.
Beograd

© Ovog izdanja dela *DERETA*

Knjigu posvećujem roditeljima Johani Maria Haimke i
Nikolaju Petroviču Lapatanovu, koji su mi prvi otkrili
čari putovanja, i svom vernom Valdiki.

Generalni pokrovitelj izdanja

AMBASADA REPUBLIKE INDONESIA
BEOGRAD

Pokrovitelj izdanja

Prijatelj izdanja

„Ako neko zna samo za sreću, ili samo za tugu – on ne poznaje život“, životna je filozofija naroda Indonezije, jedine azijske zemlje kroz koju prolazi ekvator.

Kada sam u jednom časopisu pročitala da Indoneziju nazivaju „mlečnim putem okeana“, shvatila sam da zemlji sa toliko kontrasta, različitih kultura, prirodnih čuda, kolopleta istorijskih događaja, znamenitosti i sa kaleidoskopom ostrva, taj naziv u potpunosti pristaje. Hiljade ostrva i ostrvaca, nastanjenih i nenastanjenih, imenovanih i bezimenih, onih koja imaju samo broj, onih koje okružuje nimbus tajanstvenosti, onih na kojima se živi kao u kamenom dobu, onih za koje nikad niko nije čuo, leži rasuto u „predelu Zemljinog kaiša“, između Filipina, azijskog i australijskog kontinenta, kao ostaci kopnenog mosta nestalog posle prvog ledenog doba.

Indonezija je jedna od deset zemalja na našoj planeti koje preseca ekvator, ona je najveća ostrvska zemlja na svetu, odnosno najveći arhipelag, koji obuhvata pet glavnih ostrva, zatim oko trideset manjih ostrvskih grupa, sa ukupnom cifrom od 13.766, kako tvrde jedni izvori, dok drugi pominju cifru od 17.508 ostrva. Ova gigantska ogrlica od ostrva prostire se sa obe strane ekvatora i obuhvata oko 1/8 „Zemljinog kaiša“. No, koliko god da ih ima, samo ih je 6000 naseljeno, dok su ostala ostrva bezimena, ali evidentirana pod brojevima. Svojim geografskim položajem i oblikom, hiljade i hiljade ostrva i ostrvaca Indonezije svijenih oko ekvatora podsećaju na filigranske

figure iz čuvenog pozorišta senki, a koliko ih tačno ima, verovatno zna samo Stvoritelj.

Ostrva Java, Sumatra, Sulavezi, Kalimantan i Irijan Đaja spadaju u veliku petorku, a osim njih postoje i „manja“ ostrva koja svako za sebe čini poseban svet. Bali, Lombok, Flores, Sumba, Sumbava, Timor, Molučka ostrva legendarna po začinima, svako za sebe poseduje etničke grupe i plemena čiji način života stalno privlači etnologe i naučnike iz čitavog sveta koji broje jezike i dijalekte kojima govore oni koji žive na „mlečnom putu okeana“.

Koliko su različita indonežanska ostrva, toliko su različiti i ljudi koji na njima žive, kao i priroda koja ih okružuje. U kišnim šumama mogu se naći biljne i životinjske vrste kojih više nema nigde na svetu, kao što je džinovska *rafljesija* na Sumatri, ili poslednji orangutani, bića koja su genetski 97 odsto identična sa nama, na Kalimantanu, zatim potomci dinosaurus – „zmajevi“ sa Komoda i Rinče, pa nizijska *anoa*, endemska vrsta goveda, i *babirusa* iz porodice svinja koji žive samo na Sulaveziju, i ptić *bali starling* koji kao ugrožena vrsta živi u Bali Baru.

Koralni rifovi učinili su obale Indonezije ronilačkim rajem, ali se ne sme zaboraviti ni činjenica da je Indonezija zemlja u kojoj je stalno prisutan osećaj da se živi na krovu pakla jer indonežanska ostrva spadaju u najnestabilniji region na planeti. Ona su stalno izložena prirodnim katastrofama, monsunima, kišama, poplavama, odronima, klizištima i vulkanskim erupcijama. Indonezija se nalazi u takozvanoj „geološkoj borbenoj zoni“, vatrenom pojasu Pacifika u kome se nalaze gigantske tektonske ploče, zbog čega su u tom području pojačane seizmičke aktivnosti i česti su zemljotresi, u kojoj najtamniji i najdublji okeani na nekim mestima dosežu dubinu i do 8000 metara. Kao rezultat guranja i sudaranja ploča, nastaju zemljotresi, trusovi u okeanima i cunamiji koji celom svetu pokazuju kolika sila se krije ispod površine indonežanske teritorije. Do danas su vulkanske aktivnosti u ovom području veoma česte i procenjuje se da se godišnje dogodi oko 1000 zemljotresa am-

plitude veće i od tri stepena Rihterove skale. Ostrvo Java, skoro u potpunosti vulkanskog porekla, deo je takozvanog „paci-fičkog vatrenog prstena“, vulkanskog pojasa koji obujmljuje čitav Pacifik. Na Javi postoji trideset osam vulkana, delom aktivnih, a delom neaktivnih, a u čitavoj Indoneziji ima ih na stotine, među njima poznati Krakatau i Tambora i nekadašnji supervulkan Toba na Sumatri, u čijem grotlu se danas nalazi istoimeno jezero. Postoje vulkani koji su stalno aktivni i pućkaju, ali i oni kao Merapi kod Džogdžakarte koji slovi za jednu od najopasnijih vatrenih planina na svetu i koji je svoju prasnagu 2010. godine ponovo dao svetu na uvid. No, to je svakodnevica Indonezije sa kojom ona živi otkad postoji.

Istorija Indonezije doseže do samih početaka čovečanstva, a kultura je delimično starija od evropske. U prilog tome govori i činjenica da su na Javi pronađeni ostaci *pitekanthropus erectusa*, odnosno „javanskog čoveka“, koji je na ovom ostrvu živeo pre milion i osamsto hiljada godina.

U vreme kada su se stvarale velike hinduističke i budističke imperije, pod uticajem indijske civilizacije, nastala je Indonezija. Od VI do XIII veka, snažna budistička kraljevina Srividžaja se širila i smatra se da je tokom tog perioda sagrađeno spektakularno budističko svetilište Borobudur u centralnoj Javi. Tokom XIII veka zabeleženo je veliko širenje hinduističkog carstva Madžapahit, u istočnoj Javi, koje je tokom svoje vladavine ujedinilo teritoriju koja danas čini Indoneziju. Propadanjem ovog carstva, preko takozvanih začinskih luka i trgovaca, započinje prodiranje islama na Javu, a zatim i na druga ostrva. U XVI veku, osvajanjem sultanata Malaka, a kasnije i Molučkih ostrva, Ternate Ambon, Flores i Timor, poznatijih kao „ostrva začina“, dominaciju u internacionalnoj trgovini začini-ma, tada dragocenijim od zlata, preuzima katolički Portugal. Posle bitke u zalivu Banten, 1601. godine, između Holandana i Portugalaca, holandska kompanija VOC (Ujedinjena istočno-indijska kompanija) osniva trgovački punkt u Bantenu i priprema ekspediciju na Molučka ostrva. Kasnije prevlast nad ostrvi-

ma preuzimaju Holanđani, zatim ih osvajaju Englezi, u Drugom svetskom ratu zauzimaju ih Japanci, da bi 1949. godine ušla u sastav Indonezije. Krajem XVIII veka, kompanija VOC područja koja je zauzela proglašava kolonijama.

Na plantažama, seljaci su primoravani na masovni dobrovoljni rad za holandsku državu. Sadili su šećernu palmu, kafu, čaj, začine, duvan, kaučukovac, uljanu palmu, a eksploatisalo se drvo, nafta, ugalj i zemni gas. Kao azijski dragulj u holandskom kolonijalnom carstvu, Indonezija je dugo bila u senci svetske istorije, ali je prva azijska zemlja koja se oslobodila iz kandži kolonijalnih sila. Narodni vođa Sukarno 17. avgusta 1945. godine proglašava nezavisnost, a njegovu borbu podržala je tadašnja Jugoslavija koja je tim činom u indonežanskom narodu stekla prijatelja. Sredinom pedesetih godina XX veka, kao protivteža blokovskoj podeli sveta, javila se ideja o osnivanju Pokreta nesvrstanih, u čijem osnivanju je, osim predsednika Indije Džavaharlala Nehrua, Egipta Gamala Abdela Namera, Jugoslavije Josipa Broza Tita, Gane Kvame Nkrumaha, učestvovao i predsednik Indonezije Sukarno. Ova petorka je u godinama koje su usledile igrala značajnu ulogu u Pokretu nesvrstanih, sve do njihovog odlaska s političke scene.

Posle proglašenja nezavisnosti, za Indoneziju nastaju teške godine neizvesnosti, potresaju je pobune, prevrati, krize i politički, verski, socijalni i teroristički zemljotresi, u kojima su islamistički napadi bili usmereni protiv hrišćana, Kineza, indusa i stranaca. Jedan od poteza vlade početkom sedamdesetih godina XX veka izazvao je žestoke reakcije i konflikte – kada je vlada primenila program „Transmigrasi“ koji se odnosio na raseljavanje stanovništva sa prenaseljenog ostrva Java na druga ostrva.

No, bez obzira na sve, sa visokih planina najvećeg arhipelaga na svetu i dalje se pruža fantastičan pogled na kišne šume Bornea, na zelene pirinčane terase Balija, na vulkanski crni pesak i žuti sumpor na Javi, na voćnjake na Sumatri i na sanovite plaže oivičene palmama na hiljadama ostrva na istoku zemlje.

Kada je reč o Indoneziji, većina turista prvo pomisli na neku daleku ostrvsku zemlju, na ostrvo Bali, ili na Džogdžakartu, dok se u svetskim vestima ova zemlja opisuje kao tvrđava islamskog terorizma. Međutim, na licu mesta sve je drugačije jer ova velika zemlja kulturnih i verskih raznolikosti svoje posetioce uvek iznova fascinira i iznenađuje arhaičnim animizmom koji se prepliće sa svetskim religijama islamom i hrišćanstvom, zatim raznim etničkim grupama, koje neguju tradiciju i još uvek su ponosni Indonežani koji se orijentišu i ka najnovijim globalnim trendovima. Savremeni život na teritoriji ove ogromne ostrvske zemlje svakodnevno se prepliće sa prastarim ritualima, a siromaštvo, saobraćajne gužve i luksuzni tržišni centri deo su svakodnevice koji dominira urbanim životom. Dok u Džakarti i ostalim većim gradovima pulsira život, a mladi Indonežani studiraju na univerzitetima, ali i gluvaru po klimatizovanim tržišnim centrima i plešu u diskotekama uz tehno ritmove, u isto vreme džungle i zabačene regione na dalekim ostrvima pohode tribali, lovci nomadi i travari.

Ovako bogata i raznolika slikovnica, i bezbrojne atrakcije koje pozivaju na istraživanje, odvešće svakog posetioca u nezaboravnu avanturu i u fascinantni svet Indonezije u kome će otkriti bezbrojne narode, kulture, religije, legende, misterije, običaje...

Indonežani sa ponosom svoju zemlju nazivaju Tanah Air, što znači „zemlja i voda“. No iako slovi za zemlju sa više vode nego tla, s obzirom na to da čak 80 odsto njene teritorije čine tirkizna mora i okeani, njena ukupna kopnena masa još uvek je veća od mnogih zemalja na našoj planeti. Osim svoje imponujuće razuđenosti, ovaj arhipelag neobično bogat kontrastima okuplja i mnoštvo snažnih suprotnosti i beskrajsnih protivrečnosti koje mora da obuzda i savlada. To se odnosi i na raznovrsne predele, kao i na društvo, ekonomiju i politiku Indonezije, zemlje u konfliktu između tradicije i modernog i kamenog i naftnog doba.

Kao neki „kontinent od hiljadu krhotina“, sa svojim ostrvima, Indonezija je zemlja superlativa i ekstrema, u kojoj živi

oko dvesta četrdeset pet miliona stanovnika, što je čini četvrtom zemljom po broju stanovnika i zemljom koja ima najveći broj vernika muslimanske veroispovesti na svetu. Na indonežanskim ostrvima živi preko trista različitih naroda, svaki sa svojim kulturnim identitetom razvijanim kroz vekove pod uticajem indijskih, kineskih, arapskih i evropskih kulturnih krugova. U Indoneziji se govori više od sedamsto četrdeset različitih jezika i dijalekata, no danas je zvanični službeni jezik *bahasa*, jedan veštački jezik, koji se piše latiničnim pismom. *Bahasa* se može uporediti sa esperantom i to je jezik koji je konačno mnogim narodima Indonezije omogućio da komuniciraju. U prilog potrebi da se nađe „zajednički jezik“, govori i podatak da su se napredni Indonežani okupljeni da bi konačno proterali holandske kolonizatore između sebe sporazumevali na holandskom jeziku! *Bahasa* je baziran na malajskom dijalektu, piše se latiničnim pismom i može brzo da se nauči.

Uprkos dobrim odnosima i savremenoj komunikaciji, Indonezija je zemlja koja je daleko od naših kulturnih krugova i ko odluči da provede duže vreme „tamo gde raste biber“, preuzima odgovornost na sebe. Tada počinju da se otvaraju mnoge mogućnosti za obogaćivanje i širenje sfere vlastitog života, bez obzira na činjenicu da ima mnogo toga što Indonežani kod nas smatraju neobičnim. U prvom redu to je bela koža, zatim dugi nosevi, korpulentna građa, visina, gegajući hod, brbljivost i glasnost. Međutim, posle naporene faze navikavanja i suživota, većina putnika i onih na „privremenom radu“, osetivši kvalitet senzualnog trenutka na neobičnim mestima, zaključuje da je to esencija Indonezije i verovatno najjači razlog zbog koga su za život odabrali jednu od najfascinantnijih zemalja na svetu.

SUMATRA

ZEMLJA ZLATA

Java, Džogdžakarta – *gamelang* muzički instrumenti u palati Kraton

Java, veličanstveni hram Borobudur

Java, Džogdžakarta – hram Prambanan

Java, Buda u hramu Borobudur

Kalimantan, odbor za doček u dajačkom selu

Kalimantan, Samboja lestari – Dr. Smits sa svojim ljubimcima

Kalimantan, dugačka kuća i folklor u dajačkom selu

Kalimantan, selo Muara Muntai

Kalimantan, žiteljka dajačkog sela

Sulavezi, Tana Toraja – tau-tau lutke

Sulavezi, selo Kete Kesu i tipična Toraja arhitektura

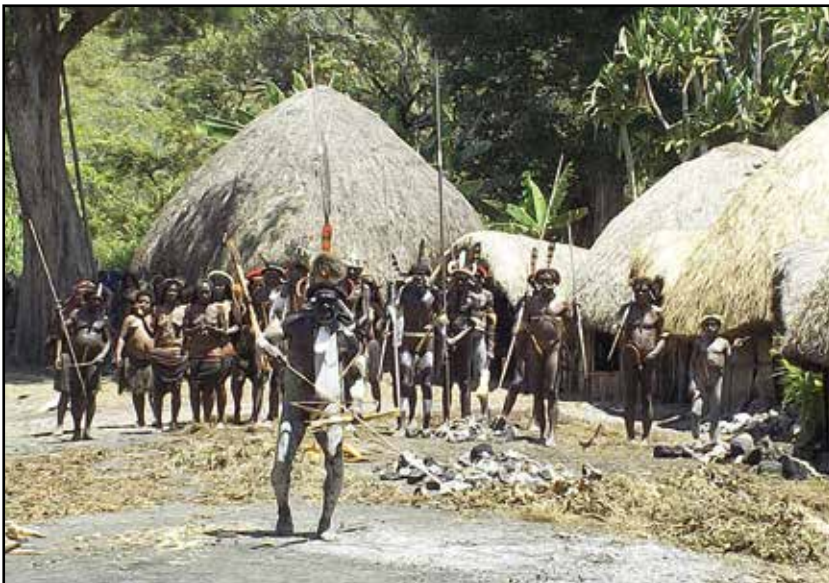
Sulavezi, Tana Toraja – grobovi u liticama i tau-tau lutke

Sulavezi, kuća Bugisa

Irijan Đaja, mladi ratnik voli da se fotografiše

Irijan Đaja, seoski odbor za doček – pleme Dani

Irijan Đaja, Dani ratnik sa ukrasima od perja

Irijan Đaja, ratnik napada

Irijan Đaja, žene stavljaju povrće u zemljanu peć

Irijan Đaja, priprema ognjišta

Irijan Đaja, muška kuća sa relikvijama

Sadržaj

Predgovor	7
Sumatra ZEMLJA ZLATA	13
Preživeti prelazak preko zebre.....	17
Kaučukovac, jegulje, prvi kondom i duriajn	19
Svadba, svadba.....	21
Supervulkan	25
Kanibali i kamene stolice	29
Čarobni štap	35
Java HRAMOV I OPASNI VULKANI.....	39
Merapi, vatrena planina.....	45
Razdoblje kolonijalizma i program „Transmigrasi“	49
Slavni grad.....	52
Džogdža i kad zemlja gruva	57
Egzotični hindu hram i nesrećna Loro	64
Hram feniks	69
Kalimantan REKA DIJAMANATA	77
Velika reka	81
Dugo putovanje u noć	83
Delfini, petlići i bezrepe mačke	87
Pamučno drvo i vodeni zumbuli	90
Lovci na ljudske glave.....	93
Plesovi lovaca na ljudske glave	96
Samboja zauvek i večno	99
Mislioci iz kišnih šuma	103
Kanopi	106

Sulavezi ŽIVETI ZA SMRT	109
Bugimen.....	113
Erotske planine	116
Brod, nebo, ili ptica u letu.....	119
Smrt, sahrane i zagrobni život.....	122
Put u zemlju duša	125
Lutke tau-tau.....	127
Irijan Đaja IZGUBLJENI U VREMENU	131
Ljudi iz kamenog doba i noken.....	137
Brazde u vremenu	143
Kanibalizam i pošteđeni palčevi.....	147
Zemljano ognjište, prasence i mumija	150
Simbol muškog sveta	152
Ratne igre.....	154
Svinjska fešta.....	157
Slani izvor.....	161
Bali LJUBAVNICA BOGOVA	165
Amok, malajsko ludilo	169
Duhovi slutnje.....	172
Ljupka sela i fotogenična pirinčana polja	174
Kapije i demoni koji reže	179
Ostrvo hramova.....	181
Svet bajki	188
Flores OSTRVO NA GRANICI	191
Zaboravljena lepota.....	196
Domovina hobita.....	199
Komodo i Rinča NJIMA ALE NE FALE	201
Blizanci	205
Ne okreći se, sine	208
Beleška o autorki.....	211
Motiv	213
Reči zahvalnosti	215

Sonja Lapatanov
MLEČNI PUT OKEANA

Izdavač i glavni urednik
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Spomenka Tripković

Likovno-grafička oprema
Milan Bogdanović

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-7346-934-8

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2014.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižare DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503
Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel.: 011/ 35 56 445, 30 58 707